„Сім торбинок сміховинок"

„Сім торбинок сміховинок“.

Збірник гуморістичніх і инчіх творів, оповідань, легенд, віршів та казок.

Уложив
Клим Поліщук.

Для розваги й сміховинок,
Я часу не змарнував,
Сім торбинок сміховинок
Я для вас скомпанував.

К. Поліщук.

КИЇВ.
Видання И. Т. Губанова.
1913.

КІЕВЪ.
Типогр. И. И. Чоколова, Б.-Житомірская ул., д. № 20.
1913.

Проклята руїна.

(З волинських старосвіцьких переказів).

На північь Ровенського повіту, серед густіх та темніх лісів, притулилося невеличке сельце Любомирівка. Стояло воно, немовбе то заблудилося серед цих нетрів та пущів. Рівною смужкою простягнулось воно на високому правому березі річки Горині. Одним кінцем воно починалося з темного соснового бору, а другим кінцем припірало до старого панського саду, із за деревьяча котрого визирали порослі зеленим мохом камяні руїни, памятки колишніх пишніх палаців польского панства.

За річкою на другому березі рясним килимом розгорнулися лука, а там починався, і знов тягнувся без кінця і краю ліс, чорний, темний ліс.. Широкою волею, дивною красою, й якимось надзвичайним спокоєм повівало звідтіль, із того зачарованого закутка, де як сдавалось все жило святим життям братерської любови, де на все живе, велична природа кладе свою печатку непереможної любови і вічньої правди.

Великий панський сад мальовничо розгорнутий на високому березі Горині, уявляв собою старий занедбаний парк, з роскішними алеями, і столітніми дубами, та могутніми як велитні каштанами, під вітами якіх можна було впораджувати самі бучні магнатські гулянки...

Чудові, рівні як свічки сосни, зелені явори, липи і багато инчіх благородніх дерев наповнювали собою сад. На більших галявах встрічались берізоньки та молоденькі ялинки.

Серед саду, високо зносився в гору вал, який густо заріс кущами проскурини, вільхи, та терновиком. З низу від ріки, на самий верх валу, ледве помітная простягнулась стежечка, яка все тягнулась в гору і сягала аж до старовинніх камяніх твердинь, які тепер тихо спочивали в руїнах, і обваляні зарослі мохом башти понуро, понуро виглядали із густого чарнику. Оце-ж то був тут колись палац польського магната, владаря багатьох сел, майже що по всій Волині.

Самим гарним, і заразом мальовничим видом могла назватися глибокая прірва, яка перерізувала весь парк по половині, і тоді ще десь далеко, далеко простягнулася в глибину лісів. Ця прірва навдоколо заросла густими ясеньовими та вербо-лозовими кущами, і вічньо тримтючими осиками; а десь в низу в чорній прірві сумно гомонів струмок. На другому боці від валу де стояли руїни,

далеко за прірвою в самому кінці парку над Сгирью стоїть старий-пристарий невеличкий костьол, в котрому один раз в рік, щей по сей час служиться сусіднім ксьонзом святе набоженство. Через прірву до костьола від руїн, колись був зробляний місток, від якого до нашого часу остались тілько камяні плитки, що стирчать на краях прірва по меж терновими кущами. Серед людей села Любомировки про цю прірву переходить досить старовинний, цікавий переказ...

...Давненько, дуже вже давненько, колись що вже не в силі спогадати прадідам батьків наших, владарем цього села, і багато инчіх хуторів був польський магнат, який взяв це все в свою маєтність як спадщину від свого батька, рід якого походив від самого короля славної Польщі. В гарячому бойовищу з Остраницею загинув тоді не один із того шляхетського роду. Та не загинули зовсім... а Остраниця скоро навіки замовк від лядського катування. Шматки його білого тіла скрівавляні козацькою кровью, на широких стогнищах на вказ людям вивішували, оті родовиті пани, абе пристрашити оте „бидло“, дивіться, мовляв,—навчайтеся! Шануйтеся поки ходите в ярмі поцяцькованому нашою „культурою“, а ні то всім вам так буде!“... Отакий то пишний та сильний був той рід магнатський!..

Життя в них було гарне та веселе як врочисте свято з безугомонніми гулянками,

з без'упинніми розвагами. Особливо закипіло тут життя з того часу, як дочка магната Юзефа, із дівчинки підлітка виросла в чудову привабливу панну, за рукою котрої побивалися всі сусідні паничі.

Осередком життя як в замку, так и далеко в сусідній місцевості була вона, ота дивная красуня Юзефа, що мала такий надзвичайно красивий вигляд свого обличья, добрую душу й щиреє серце. Багато молодих людей бувало в господі іі батька, і всі вони просили іі руки. Та даремно все!.. Ніхто з них всіх, окрім знаменитого молодого і багатого Потоцького не був іі до сподоби. Він часто приіздив в іі господу, і гостював там по скількоро днив, і весь час гуляв на самоти з Юзефею по затишніх алеях віковічного парку.

Призначено було вже й той час, коли мало відбутися одружіння Потоцького з Юзефою, але не спокійний час тоді був. Панство за шумом хвиль свого властного житья не чуло того нарікання пригнобляного люду. Славна Украіна із своіми правами польским панством нехтувалася. А що не рік, той виникали сутички, рахувалися в ділах крівавих. Із за Дніпра—Славути преславного донісся на Полісся гомін не годуючий, а в широких степах Украіни сміливо блиснула свята булава великого із гетьманів Хмельницького оповіщаючи Украіні вільне життя. Як птахи сполохалось магнатство, і гордо

стало на бій крівавий, виставляючи на здивовання всього світу своє багатство. Багато магнатів охоче пішли туди, з таким почуттям, немовбе то вибірались на полювання, де заразом во „імя гонору“ можна було і слави придбати, і повеселитись трохи, а головне задовольнити своє звиряче бажання інстікту — познущатись в волю „над бидлом“... Пішов і молодий Потоцкій на війну, щей не як простий, а як ватажок—проводець над військом, яке припоручив йому його батько, коронний гетьман Польші. Одружіння з Юзефою залишилося до счасливого повороту з військової справи.

В останній раз приіхав Потоцький в свій знайомий парк, щоб розпрощатися перед походом на війну, з дорогою Юзефою. Приіхав він верхом. Були тоди перші запашні дні місяца маю, саме на розцвіті слави Богдана Хмельницького. Широкий зелений простір полів, темні густі ліса, в горі блакітне небо, а серед його вічьно веселеє сонце щедро сіяло золоте искристе проміння, освітлюючи найтемніщі закутки де прокидалися самі кволі істоти, і робилися бадьорими, сильніми духом і здатними до життя. Веселі пісні пташок навівали на серце молодого Потоцького тихий спокій, і лагідні думки. Йому здавалося що пташки співали про любовь людей на землі, і про можливість вічної правди, тієі правди з якою здається весь світ обновився, і засиялаб грішная

земля, як праведне сонце, і ясні зорі зажмурилисяб від такоі несподів інки... Це були тільки мріі, при однім вспогаді про те куди він зібрався виіхати, мріі зникали мов дим .. Виступали картини: полки за полками... білі бунчуки в повітрі мають... чуіться брязкіт зброі... миготить золото на ручках остріх мечей та шаблюк, на якіх буде красуватися крівава печатка перемоги над ворогом... Картини страшенні, але вони вабили молодого Потоцького, кровопроливання в тодішній час щиталося ділом „честі“, ділом „рицарським“, а переможці заплямовані кровью своіх пригнобляніх братів пишалися цім, і на бенкетах чули себе як в ореолі слави, в той час як инчі кроволюбці дивилися на них з заздрістью і злобою...

Сонечко заходило, починало вечоріти коли він наближався до парку. На одній алеі мелькнув білий капелюх Юзефи. Потоцкий стрибнув з коня, і віддавши його свому джурі, сам швидкою ходою пішов іі на зустрічь. Його мужественная красивая постать дихала в той час силою і вірою в самого себе.

Він заховав своі журливі думки, і пред Юзефою став веселий сяючий щастям як і завше. Вона стояла в затінку вітів під високими каштами. Юзефа була бліда як глина, з іі обличья було видно, що вона його довго чикала. Оглянувшись назад, вона побачивши його так і спалахнула. Не дарем-

но-ж іі всі називали „cudowna Jozefka“...

Справді вона була чудова. Середня на зріст, з тілом античного складу, з гарними правильніми очертами обличчья, з роскішними русявіми кісьми, а в додачу до цього вона мала такі чудові очі, такі прекрасні, що один іх погляд заставляв не одного тремтіти як в пропасниці... Бо то були не очі, а то було криштальне зеркало душі, в якому відбивався весь світ, з усиєю красою і глибоким морем безкінечноі любови і правди життя. Сині, задумливі очі, в якіх відбивалися всі прояви душі, вони наділяли щастям того, хто безумовно заслуговував іх погляду. Чорні, як аксаметові віі були гарніми рамцями для іх, а гордо підняті брови заставляли поважати іі родовитість. Вони зійшлися: він сердечно став цілувати іі ручки... Вона тремтіла і боязко горнулася до нього.

— Чого барився?.. а я так журилася виглядаючи тебе... Ледве промовила вона.

— О, ні спішився моя кохана!—відмовив він, і його обличчья вмить засмутилося,—прощай моя мила, та чикай мене коли я повернусь назад прославляний як переможиць, що і я буду такий як батьки моі, тоді моя мила одружусь з тобою. А коли-ж не вернуся, то я клянусь що скорійш земля провалиться тут, і на цьому місті де стою я буде чорніти темна прірва... Бо присягаюсь що я переможу!.. Клянусь тобі пред

отсим чистим непорочним небом!..

— Коли це все буде!.. Дарма вже все, бо чула я що лють у „бидла“ так велика, так всі помстою горять, що хто з вас буде переможцем ще не відати й не знати.

— То як же-ж це моя кохана, невже в мені зневіралася ти!? Ти подивись, сказав він вирівнюючись,—хіба я для перемоги не вродивсь?! Не забувай того що рід Потоцьких сильний!..

— Але коханий, ти знаіш що все таки црольэться кров... самі винні. В кровлі скупатесь, і „wiwat“ кричите, а я бажалаб всесвітнього спокою і загального добра... І Юзефа гірько заплакала.

Він тихо розважав:—так приказує король, це треба зробити для гаразду самоі річі посполітоі. Скажу і я,—от я надіюся на себе, надіюся на свою перемогу, але туга як той злодій залазить в мою душу, а в серці мов якийсь віщун співа отіі страшні слова:

„Будуть пташки на могилі,
Калиноньку істи,
Будуть тобі з Украіни,
Приносити вісти“...

Чув я раз, як співала наша дівчина кріпачка, і ось засіло мені в голові острим цвяхом... і щось не забувається воно мені...

Вони ще раз обнялися і тоді здавалося що вони про все забули... Спамяталися, коли із Стирі потягнуло вохким туманом, і

стало холодновато. Весь небозвід в горі рясно був засіяний зіркаме, а над замком немов бе то в задумі стояв ясний місяць... „Пора!.. прощай і жди мене!“.. мов із сну прокинувся Потоцький.

„Коханий! Пострівай! Невже так скоро?!“—З нивимовним жалем сказала вона.

Але він вже сидів на коні; вклонився низенько на прощання, і зник на дорозі бряцаючи зброєю.

В Юзефи потемніло в очах, помутилось в голові, тілько як дзвін подзвіння, видзвонювало ii серце:

„Будуть тобі: з Украіни
Приносити вісти“...

схаменулася, стало боязко самотою, і вона бігом побігла до палацу. На веранді зібралася чималая громада сусідніх магнатів—панів; всі вони були при зброі, голосно розмовляли про зворушення бидла, про славніх козаків з Хмельницьким які немовбе то вирушили із за Дніпра. Почувши сеє Юзефа тяжко вздихнула:—„Прощай мій милий, не тобі перемогти гнів великого народу!“.. і непомітною ходою, вона пройшла до свого покою, і заливаючись сльезаме, без памяті впала на аксаметову канапу.

Ціле літо минало, але небуло ніякіх звісток від нього; так ходили страшні чутки.. колись не те що тепер, і якоі небудь звістки приходилось чикати ціліми місяцями.

З далеких сторін, не скоро приходили вісти...

Але ось вже в глупую осінь, в самому кінці жовтня, одного дня прийшла сумна звистка, що Потоцького вбито на войні. Не судилося красуні Юзефі побачити свого коханого.

Не судилося молодому Потоцькому бути переможцем, щоб свою воєнную славу покласти до ніг своєі коханоі, а судилося йому померти на чужій стороні, і там струпішити в землі. Чи-ж посадив хто на його могилі червону калину?... Чи-ж будуть ту калиноньку пташки істи?...

Він вмер, він ліг навік спати у кровлі на полі... він вмер ради сліпого гонору, за „честь“ Польши. Уложив його на спокій меч окривжденніх. Світлий образ його дорогоі Юзефи, був йому утіхою в його останні годині життя.

Цей же милий образ був йому піддержкою в його останні хвилині... Він вірив, що коли не на цім, то на тім світі він побачить навспряжки свою дорогую Юзефу, і через те його останні слова були: „Моя чудова Юзефо!“..

С того часу як получилась така сумна звістка, в замку стались великі переміни: припинились бенкети, скінчились гулянки та радосці. Як приіхав верховец з війська, що привіз від товаришів убитого таку тоскну звістку, то стрінув Юзефу на замковім

банку, як вона в глибокій задумі дивилася на свій дорогий парк, де так тихо завмірала природа.

„Вельможная панно! Товариші військовіі доручили мені переказати Вам що молодого графа Потоцького вже на світі не має. Він вмер від меча ворога, в полону від тяжкіх ран, получаніх в битві під Пілявцями. Вміраючи, він шептав ваше імя“...

Коли вона почула цеє, то зразу змарнів весь світ в єі очах, вона почувала як живим струмком одлилося від неі життя, і вона стала вже чужа для нього. Вона почула, що іі життя зів'яло не розвинувшись.

Смертельний жах обгорнув Юзефу, і іі здавалося, що іі любий коханий стоіть біля неі.

Вона не ридала, тілько дві сльозинки з'явилися на іі чудових очах і важко впали до долу. То були сльози прощання всьому минулому; тому всьому що заховувало в собі так багато сподіванок на будуче життя. Юзефа помалу, не поспішаючись зійшла з ганку, і пішла в парк по своєй улюбляній алеі, під намент кленових вітів, там де вона останній раз прощалася з ним, своім любим.

Було тихо в природі; так тихо, так таємничо як то буває лиш в пізнню осінь. То була тиша смерті. Деревья стояли з убогими вітами, сумні не веселі. Тілько з рідка, подекуди одривався од рідноі гиляки, і з тихим шелистом падав до долу запізня-

ний листок. Жовте листя цілими кочугурами лежало на алеях. Важкий холодний туман тягнувся із ріки, і густою наміткою обгортав все навкруги; природа вже стала сном мертвого трупа. Було холодно, і журно в німій тиші. Де не де зловіще кракав чорний гайворон... Вона прийшла на те місце де він останній раз був з нею, де говорив про будуче життя і його щастя й радосці. Отут він клявся що верниться. І Юзефа пригадала: „коли-ж не вернуся, то я клянусь що скорійш провалиться тут земля, і на цім місті де я стою буде чорніти чорна прірва... ні, я переможу! клянусь тобі пред самим небом!“...

Так, він не вернувся, то на що здавсь іі сей парк, ці дерева?.. Юзефа думкою молилась Богу, щоб як скінчилось і іі життя. Лишь вона подумала про себе ці слова, як почула що земля під ногами захиталася, вона мимоволі одскочила назад. Почувся підземний здвиг землі з глухим гуком як від стрілу гармат, і втой же час пред іі очима стало страшне видовище. Вся широкая алея разом з тим місцем де було останнє побачення провалилося в низ, і впоперек всього саду зробилася глибокая прірва, яка простягнулась геть далеко в глибину лісів. Глухо загуло кругом дерево, налетів вітер, зашуміло жовте листя, і далеко по всьому парку пройшла буря з диким скиглінням холодноі осени. Згодом затихло все.

Наближалася ніч, і незабаром темрява ночі щільно захопила все в свої обійми. Разом з цим настала ніч для Юзефи. Вона вже почула, що для неі на цім світі все померло. Стояла довго у задумі, серед темного саду, і з важким почуттям на душі повернулась до покою.

Замовкло все в замку, притихла радість тут на віки. Юзефа вся рвалася душою туди, в незнанний край, із цього світа, туди де був іі коханий. По іі старатливості, на другому боці прірви був збудований костьол, а до нього через прірву було зробляно камінний місток. Юзефа по ціліх днях бувала в костьолі де вся линула думкаме до Бога, і просила в Його нового вічнього життя. Одна надія була на смерть, в якій вона бачила всю свою будучину, давала підмогу жити далі. Але не забаром вона зовсім залишила свій замок, і пішла в черниці в один вбогий манастир, де незабаром прославилась по між простими людьми як „трудівниця Божа“. Старого віку богобоязливі і щирі люди називалися отакіми „трудовниками“ і дуже шанувалися простіме людьми. Ото такая шана випадала і на долю Юзефи, тендітноі панночки, із шляхетського дому. До неі тепер йшли на пораду сірі обірвані іі батьком люде, і вона іх пораджувала... Згодом, коли померли іі батьки, то вона батьківську спадщину віддала далекім своім найбіднішім родичам, а сама мов

ізникла з світу, бо про неі вже не було нігде ніякоі чутки. Правда, ще раз спогадали Юзефу, це тоді коли іі провадили з Манастиря на вічний одпочивок до іі улюбляного костьолу, де й була похована в новому склепінні.

Одноі весняноі ночі, зірвалася буря, раз по разу блискали блисковиці, грюкотів грім. Від грому зайнявся замок, горів він довго, а ще довше тлів, і скоро остались лишь осмаляні чорні руіни... Згодом на руінах замку стала з'являтися трава, бурьян, що все з кожним роком збільшувався... І от цілі віки минуло с того часу. Зробляне чудом Божим провалля заросло навдоколо кущами, а серед палацових руін росте вільха, та густий терновик.

Багато води вже втікло с того часу із староі Стирі, багато де чого змінилося в природі; і в життю людей повійнуло, новим духом, з'явилися в людей нові задатки... І на руінах старосвіцького дикунства встає нове життя, з новіме домаганнями. і здобутками.

В заміну старосвіцького традіційного життя, прудкою хвилею, по костях прадідів лине колісниця культурности, і несе свої нові правила для сучасного життя. Життя йде вперед... Одні руіни не замінно стоять охороняючи діла, давно минувших днів... На землі немає сучасників славноі бувальщини, які росказалиб про минувшину, а

стоять руіни, які багато чого бачили, чули й знають і гомонять своім таємним голосом... У час осінній, як буває соняшний день, тоді як шелестить пожовкле листя, і ви почуіте як гомонят руіни...

Ігоръ Мечеславченко.

Гори мoі високіі.

Гори моі високіі як ви щільно стали,
Та лісами буйненькими геть позаростали.
Знав вас любі я ще з малку, як колись весною
Я ходив по вас самотній з тугою важкою.
Гей!—гукав я,—обізвися щастя мій талане!
Реготалось у відповідь лихо із туману.
Я був зроду так завзятий в тузі не журився,
По високих ходив горах щоб развеселився.
Гори моі із лісами якіж ви любіі,
Навіваєте на мене чароньки святіі.
Із за хмари з за туману сонечко блеснуло,
По горах моіх веселих промінням сипнуло.
Така радість, така втіха, мов радісний рай
Мені сниться, як згадаю я колишній май.
Я колись в горах самотній у тиші блукав,
Любовався я красою, і з туги ридав.
Я так гордо йшов тоді ще, як орел в хмарах,
Но туга мене стискала в міцних ланцюгах.

Тілько пісня жайворонка дзвонила як дзвін,
Аж до серця згук забрався і промовив він:
—Годі любий ломать руки в одчаю німім,
Чи-ж не чуєш як ми згуки сміливо летим?
Нехай думи твої будуть як буйна вода,
А душа твоя розквітне ніжна молода.
Твоє серце враз заб'ється, захвилює кров,
В твоїх грудях зворухнеться дивная любов...
Згуки стихли, я здрігнувся в чароньках
німіх,
Красі гор замилувався і примовк затих.
Щось в кущах в тернах блиснуло і вста-
нуло в мить—
О, чи зможу те забути, поки буду жить?!

* * *

У німім мовчанню стала дівчина як цвіт,
В чарівних її оченьках весь олбився світ.
Ручки люби простягнула до неба кудись,
На личко її біленьке я тихо дививсь.
Губки з чистого коралю як вишенька та,
Це стояла перед мною дивна красота.
Подивилася на мене усміхнулась враз,
І сказала: „Чи полюбишь меня хочь на
час?"...
Не промовив я ні слова, навить несхопивсь,
Як по горах сміх луною дзвінко покотивсь.
І знялась краса чарівна зникнула в хмарах,
Туман сивий постелився по крутих горах.
На коліна я схилився в слід дививсь її
Бо любов вже запалала у душі моій.

Я стояв в якімсь чиканню,—зникнула краса,
Зайшло сонце, зійшли зорі, випала роса.
Я устав од щастя п'яний зорям помоливсь,
Гімн співав тоді вам зорі, й місяцю вклонивсь.
Я спізнав красу в природі, взнав предив-
ний лік,—
То кохання невмируще,—скаже чоловік.
Гори мої високії як ви гордо стали,
Ви на вік мене кохані тай причарували.
Я вже ваш на вік і віки і до дня заходу
Бо спізнав я дивну чудну красу пишну
вроду.

Клим Поліщук.

М. Краснопіль, 1913 р.

Я в світах.

Я в світах, я за світами.
День і нічь лечу без впину,
Мов той ворон за горами
Жду щасливую годину.

* * *

Я в світах... Пітьма навколо,
Я до світла все іду
І гукаю:—доле доле!..
Але долі не знайду.

* *
*

Я в світах на самотині,
Мчусь як в небі метеор,
Заридаю на руїні,
Помолюсь до світліх зор.

* *
*

Моя втіха, рай щасливий,
Тихий спокій на душі,
Голос смутку нещастливий,
Щоб на вік замер в тиші.

* *
*

Щастя й доля!—це лиш мрія,
Не кохана, а повія
Заколише в тихий сон,
Хижі круки навістнії
Проспівають свій канон...

Клим Поліщук.

1913 р.

Ватажок Чортовус.

(З роману „Крівавая Буря").

В глупу північ серед густого соснового бору, на горбочку біля гомінкого струмка ясно горіло огнище, весело трісщав сухий хмиз, і серед густого диму вилітали цілим ройом искри, і зникали в густім моху, або приском розсипалися по зеленій лапчастіи папороті, то здіймалися в гору лютіі як гадюче жало, язики полумя, і озолочували своім вогневим блеском поблизькі деревя, і одганяли темну тінь, туди в закутки, в глубину ліса. Біля вогнища сиділи люди, постаті якіх здавались якимесь казковиме—фантастичниме.

Це були ще молоді показні на вид хлопці, з осмалениме сонцем сміливиме обличяме. Одягнуті були, хто в майже новісеньку льокайську ліврею, хто в простую сіруую світу і постоли, а хто і в козацький роскішний жупан.

При світлі вожища, було видно на іх одежі сліди крові, Господь відає чиєі, чи ворожоі чи властноі. За такіме сіромахаме скріз крівава стежка тягнулась, — народні страдники були вони...

За теж в кожного із них за поясом блесчав виточайний ніж і пара пістолів; де які з них були с кривою шаблькою при боці, і з легкиме татарськиме рушницяме.

З боку чулося як фиркали коні, і брязьчала збруя, що свідло про те що коні були осідлані.

Як було видно то сі люди зупинились тут випадково, і спішилися в якусь далеку дорогу.

— Не піду я на запоріжья, казав попуривши голову, одягнутий в роскішну ліврею парубок... Там воля, та пілневільная... Чикай поки тебе якась там рада прийме, та вислухає що ти ій скажеш, а потім курінні як стануть миркувати над цим, та кошові з полковникаме діло порішати... Не можу я ждати... От гайдамацьке товарисьтво, то другеє діло! Знайшов іх, зібрався в гурт, росказав про те що в тебе на сердці, а там оглянувся вже і ціла сотня біля тебе зібралася охочіх погуляти...

— Не правда, і в гайдамаків ніхто на свавільний розбій не винен, перебив оповідача селянин в соломляному брилі. А ватажком тепер в них безстрашний як сам чорт, атаман Чортовус. Не дай Боже, кому посперечатись з ним, або не послухати його.

— А хіба Харко був кращий? Та атаманові инакше і не можна... Не даремнож йому за нас нічистому свою душу віддавати? Дджеж атаман,—перше чим взяти на себе атаманство, повинен чараме зачарувати себе... Щоб ні пуля, ні шабля острая не взяла його...

— В Київському видубецькому манастирі, кажуть єсть такий схемник що замолитвує...

— Де, там вже схемник!.. Мені покійний дід розказували...

Оповідач на хвилину замовк і став прислухатися; він своім чутким вухом почув далекий шелест, і було ясно що хтось добирався на вогонь.

— Хто там, гукнуло скілька чоловік від вогнища, хапаючись рукою за ножи.

— Добрий вечір вам добрі люде! Позвольте і нам поседіти з ваме, і обігрітися біля вогню, бо тягнимся ми обоє на далекую святую Січь, а третій дід по дорозі нам попався; гайдамаків шукає...

— Коли Бог вас провадить то примощуйтесь будь ласка... Виходить так що вільний ви тепер та щей при такому гарному запасі. А то що у вас діду так замотане?

— Єт, байдужно відповів дід злізаючи з коня, і тримаючи обережно біля грудей щось замотане — гостинець на запоріжья братчикам везу, аж з самого гульбища, ну ато молодий хлопець Марко Видра — теж тягнеться на запоріжья.

— Ну годі вже годі, сідайте тай обгрівайтесь—промовив один із гайдамаків, поглядаючи весь час ще на третього подорожнього, який став собі осторонь від огню, і старатливо набивав тютюном велику

срібну люльку, а сам поглядом не переставав стежити за всим гуртком.

Це був високого зросту, сухорлявий чоловік, з різкіме очертаме обличья, з великиме біліме козацькиме вусаме, і дивно живкиме очаме, які здавалось зазирали аж в самую душу. Одяга на йому була простая козацькая, але за поясом виднілися дорогі пістолі, і в срібній оправі шаблюка звісала від шовкого поясу.

— А як вас називають діду?—спитавсь парубчак в лівреі, у старого козака що запалював люльку.—І куди се ви путь дорогу держите?

— А так, куда очі бачать... А називають мене Остапом.

Старший козак сів на траву ближче до вогню, і як видно з приемностью нагрівав своі старі кості.

— І що ж став оповідати дальше перший оповідач один из хлопців як вбили мого батька, то як побачив я що і хижу спаляно так що тілько одні головешки остались... Здійняв я тоді шапку перехрестився тай пішов... все одно, чи на січу, чи до гайдамаків, навіть до самого Чортовуса.

— Так то так хлопці вмить загомонів старий козак Остап... Тілько козаки то так і сяк... сьогодня султанові турецькому вигоди чинитимуть, а там дивись із ляхаме дружність заведуть... А гайдамаки, Боже борони... іх і червінцяме не підкупиш, ні

шовкаме та аксамитаме до себе не перевабиш... У них одна приваба, хрест святий православний, і материзна рідна обшарпане, зневіченно...

Ви думаіте що запорожці то не поважають гайдамаків?! Ого щей як! Попробуй в котрого випитати де гайдамаки? „Де ліс не прохідний, де степ безвідний отам біжи й пошукай його"... а більше ви не вчуіте, а ні слова. За теж коли гайдамака попадеться в руки панам; пропала його головонька бідная!.. Ні який викуп не в силі вратувати від смерті.

Старий Остап замовк, пошукав біля себе трохи хмизу, кинув на вогонь, і червоне полумя весело і сміливо знялося в гору.

— А давно ви дорбі хлопці залишили батьківщину? Мабудь чимало вже як ті сови по закутках виблукали, і по дуплах в деревьях, по печерах в скелях, та по яругам глибоким, а в ночі ото і вилазите...

— Так бувало всяково! Хто місяць, а хто і два, а хто вже й півроку так виблукав... Та тілько тепер чути козаки на січь повернулись з басурменського походу, так ото ми йдемо проситись в військо чеснеє, під великеє атаманство.

Дід кахикнув, і став з підлоба поглядати на будучих козаків.

— А чи чули ви, що зараз діється по всій Волинський землі та Киівщині?—тихо

спитався він, і серед його чола лягла глибока зморшка.

— Кажіть! Кажіть послухаім! Може там від нашоі родини і кісток не знайдеш.

— Егеж! Слухайте-ж сюди! — воудушевленно блеснув очима старий Остап... Не слухали старіх, тепер вже пізно каятись... Як зазвав іх князь Любомирський, і инчі пани немовбето на полегкисть, то так всі й одуріли... Бач дождались мовляв панськоі ласки, а того не слідуваю забувати, що панська ласка до порога... Казав же і я, не слухаймось панів, так ні! Ну, ось тепер нас, знаіте нас козаків що гордо держали меч, не нижче ливонського ордену, і ось тобі на, порівняли з праваме гречкосіів...

— Ну, це ще не доказ що ми запродались панам. Ще ми самі собі живем!—загукали на нього зусіх боків...—Але Остап тілько усьміхнувся, і шпурнув в огнище так сильно хмизом, що червони искри стовпом знялися в гору, і червоним блеском освітили обличья Остапа.

— А щож ви думаіте криком, чи зойком або безрозумніме розбішацсьтваме щось зробити. Ви називаіте себе борцяме, і тим неславите Украіну, неславите справжніх лицарів... Тепер ляхи в велику силу вбились, як ми спали... Ось слухайте, що за доля спіткала гайдамацьких ватажків, які пробували зскинути важке ярмо із своєі шиі... Та Остраницю четвертовали, в Морозенка

в живого серце вирізали, а инчі хіба своєю смертію померли? Або ватажок Хорько, атаманський батько гарний був, так жінка полячка до себе заманула, медом вином напоіла, і впустила ворогів у хату сказала „беріть його!“ А вірний кінь його вирвався із стані прибіг до його як його вже ляхи звязали, і повезли в Шамраівку, а там три дні рубали й розрубати не могли, аж поким не догадались взяти його властну шаблю. А шабля важка була що по десятку ворогів разом клала... А коня його міцно приковали, а тоб він всіх ляхів побив. Ну і щож, як рубанули Хорька—атамана його же властною шаблею то так і полилася кровь червона, а кінь почувши сеє людськиме слізьми гірько заплакав...

Після Хорька, був ватажком гайдамаків Чуприна, а зараз є Чортовус, що затіває одно великеє діло.

— Ну, яке діло? яке? Почулося навкруги, і всі заціковляно потягнулись до нього

— Ось воно що! То виходить що ви і останніх звісток не чули?! —сказав Остап.

— Ні батьку не чули ми! відповіли всі разом, а старий Чавун найуважнійше прислухався до невідомого оповідача.

— Зараз в гайдамаків ватажком Чортовус... Так ось до того самого Чортовуса дійшли крівавиі вісти. Зібралися польскі пани в Луцьку, і порішили подати королеві заяву, що немовбе то селяне, підговорюють-

ся православниме священникаме до великого повстання протів поляків, для чого од Цариці начеб то вийшла золота грамота, і прийшло дві тисячі возив з ножаме, а при кожному возі торговці, що немовбе поясаме, рушникаме, та ріжім крамом торгують, а вони народ підбурюють та ножаме наділяють. Король почувши сеє, сказав присліджувати за торговцяме, і от тепер у кого лиш знайдуть в кешені, ніж так його зараз без ніякого суду на шибеницю... І пішла литись гарачиме струмкаме рідная кровь. Тепер іздять конфедерати знущаються над священникаме, мучать народ. І ім се все можна! Панська культурнисть багата вона виставила чимало конфедератів, гуляйте мовляв, та роскушуйте!.. Ось отсе, днів скілька у Лисянці титаря убили, а дочку єдину вкрали... А пана Медвежанськаго повісили за те що звінчав з простою козачкою одного вельможного панича... Я і знаю... Але Остап не скінчив того що він знає... а вздрігнувся весь в сторону, так і закамянів:

Серед них почувся плач малоі дитини.

— Свят! свят! свят! А це що воно за знак такий?—першій промовив старий Остап.

— От гарний хлопчина, слухаючи ваші оповідання, так не здержуючись заплакав, спокійно відповів Чавун, безпомічно оглядуючись на вкруг себе, він показував всім отой покупочок що так щиро тулив до грудей...

— От штука, так штука! Далебі що дитина! Почулося з усих боків, і дескілько мозолястих рук нахабно протягнулися до нього.

— І де ти взяв отсе дитя? Тихо спитавсь Остап, пильно дивлячись на дитину. А дай но йому старий соску, бо він ще на нас біду накличе. Бач як гукає немовбе то й виспівує „Гей хто в лісі озовися!"..

— Чавун справді, вийняв із за пазухи соску і нею заспокоів дитячий плачь.

— Як я вже сказав ранійш, — спокійно оповідав Чавун. Це дитя нам сам Бог дав... Мені і моєму молодому товаришові Видрі... Йшли ми з ним лісом, і бачимо, спить на траві немовлятко отсе, і в шовкову хустку замотане... А на вдоколо ні душі ні видно... Скілко ми гукали та нам ніхто не обізвався. Не оставляти-ж душечку невинну лісовому звірю!.. А тепер... ось несу його до своіх на запоріжжя, щоб там його старі діди доглядали і щоб з нього виріс честний козак...

Старий Остап щось глибоко замислився, і все поглядав на дитину яка заспокоівшись спала солодким сном...

— Ось воно що... накінець сказав він гірько усмихнувшись не спускаючи очей із Чавуна...—А ось не так давно, один великий князь і в Киіві, і в Вильні, Холмі Житомирі і в Полтаві оповіщав людям що він з дозволу самого короля, шукає вкрадяную дитину—хлопчика з родовим знаком на лі-

ві грудині. А знак той такий як чорная зоря... А хто дасть про те дитя хочь найменьшу звісточку, то той получить тисячу червінців...

— Ого! Ціна хорошая! Це королевська ціна! А ну покажи діду свою дитину, і всі потягнулись до Чавуна.

— Бога ви боялисяб, — притискаючи до грудей дитину казав Чавун. Хібаж можно турбовати сон немовлятки?

— Ну, ну! Сікались зацікавляні хлопці, надіючись на гарний пожиток... Не дури старий хрін... Ти нам тілько його груді покажи! Чуіш! Покажи...

І двоє із них шарпнули за дитину в Чавуна.

— Геть мерзонки крівaві! Та щей гайдамаки, казали ім пожиток не дуже потрібний. А ось дивись. Гет! І перед очаме хлопців блеснуло—два пістолі.

— Вбью як собаку! Не чесне це діло торгувати хрестеянською кровью, а що дитя се нашеі віри, а не польськоі то я, Видра присягаюсь що я бачив його матір, і поклявся помститись за іх горе...

Хлопці притихли. Старий Остап помалу встав, і наблизившись до Марка тихо поклавши йому на плечо руку сказав:

— Добре синку! Ось такіх мені и треба!

— Слухай, нихай Чавун йде на Січу й несе своє дитя, там воно знайде батька й матір собі. А ти йди до атамана Чортовуса...

Ти Видра, то знай те що Чарнецькі за те що ти втік, скатували на смерть твою стару матір, братів і сестричок теж з світа зігнали... Йди-ж до нас, бо страшнійшої од гайдамацької помсти, у світі немає...

— А як що Чортовус мене не прийме сказав поблідний як крейда Видра.

— Прийме не тілько за гайдамаку, але як сина рідного прийме! Хто хлопці ще зо мною!..

— Ми підем ми!... сказали всі хлопці стаючи тісно в гурт. Одного Видри не було меж ниме.

Бідний бився в траві заливаючись сльозаме:

— О розірвись од болю сердце моє! закамяній камінем мізок мій коли ти придумав піти в широкий світ! загубив же я стару матинку! Прости мене рідная сестричко, що никнеш десь на бузувірстві диким. Прости коханая, на вік! Не глянуть вже на мене твоі чорні очі, і не погладять мене в горі чорні од праці твоі рученьки прости! Нема мені дороги! я помстою палаю, і дивуюсь що сили в мене щось нема. В мене все забрали. І я як гадина ось вьюсь!.. О Боже мій дай силу!..

Почув Остап стогін несчастного сердця! Вздрігнулись його сиві брови, і дві сльозини покотилися з очей:

— Ну хлопці, на коні! — тихо приказав він. І проведемо так гуртом старого Чавуна

аж на саму Січь. Не бійся діду, сказав він до Чавуна, проведем щастливо, бо в Чортовуса теж були і діточки, і було горе печаль...

— То ти Чортовус! — сказав здивовано Чавун. А Видра почувши се слова, перестав плакати, а схопившись впав до ніг Чортовуса.

— Батку мій! не за мертвіх ні! ті вже перед Богом, а за іі живую за іі дитя поможи мені помститись!.. В неі так чудові очі!.. Ні не те, ой Боже мій! що се я? не те!.. Батьку веди!

— Що таке? За кого се він просить?!— спитавсь здивовано Остап Чортовус.

— За матір сього дитяти!—відповів Чавун.

— Ось воно що! протягом сказав Чортовус, схиляючи свою сиву толову на груді. І далекі картини його властноі молодости встали пред його очима, і острая біль пронизала його сердце не знавшеє стільки літ ніякого жалю.

— Ось воно що!—ще раз сказав атаман тяжко вздихаючи.

— Ну чи всі готові?! голосно промовів він.

— Всі батьку!—відповіли хлопці.

— Поспішайтеся! А один із вас нехай вогонь загасить щоб не куріло. Ось вже скоро ранок, бачте як жевріє на сході небо.

Через годину шайка на конях виіхала з лісу на проізжу дорогу...

Спереді всіх, прислухаючись іхав атаман Чортовус; трошки з заду Видра, а дальше

инчі хлопці, а останнім іхав старий Чавун, з своім дорогим скорбом.

Ліс починав прокидатися зо сну, де не де з гніздечок вилітали ранні птиці, де скілько звірочків шмигнуло в своі нори... Дей займався на очах, ранок був теплий погожий...

— А я все таки чкурну в Київ, і скажу там бурсакам а ті у мить рознесуть всюди, щоб знали де шукати се дитя.—Тихо сказав один серед новітніх гайдамаків.

— Тихше Олексо! зупиняв його, поблизький товариш гайдамака—ще не дай Боже атаман почує.—Але було вже пізно.

Бо атаманське вухо, справді добре вчуло, що помишляв зрадник.

Не кажучи а ні слова, Чортовус зупинив коня, пропускаючи по уз себе гайдамаків, а коли з ним порівнявся Петро, то він вистрелив...

— Вистрелив і сказав:

— Вперед рушайте!..

Мовчки звернули гайдамаки на инчу дорогу що тяглась у степ, і не забаром зовсім виіхали із лісу.

Лишь на лісовій дорозі впоперек чернів закрівавляний труп зрадника, а на яку сидило три чорніх ворони.

Клим Поліщук.

Мужик Пахом.

(Із Льва Толстого).

Мужик Пахом лежав на печі і ніяк не міг заснути, хочь як силкувався. Він звивався та крутився мов шкурка з сала на горячій сковороді, та все шептав: „Боже милий! Які то люди щасливі, що мають власний город і поле. А я маю маленькій шматочок землі та щей то громадськоі. Громада зробила мені ласку і дала до мого вжитку абе я не був громаді надокучливий лишній чоловік. Я вже і чортові душу відпродавби, колиб тілько зміг здобути тілько землі, кілько оком окинути“.

А чорт був саме тоді в комині, вискочив і сказав:

„Добре! Давай душу, я дам землі і кінцем діло... згода?“

І показав мужикові, якій по милості самого чорта опинився в загадковому краю, десь аж поза Уралом, де стояло пусткою багато землі. Показав йому чорт дорогу куди і як йти щей грошей дав.

Другого дня в досвіта зібрався Пахом в дорогу. Чимало верст пройшов він, чоботи цільком порвались, коли він підійшов до краю Башкирів. Зараз пішов до найстаршого старшини іхнього села, низько поклонився і дав йому кожуха з білих своіх овець, який знарошне для цього і приніс.

„Ти порадний мужик“, промовив до нього старшина з великим черевом і з червоним носом від горілки. Чим тобі можу послужити?“

„Маєте більше землі, як то вам слідує“, відповів швиденько мужик Пахом, „бо як я бачу, то ви обробляєте дуже мало. Продайте ії трохи мені, а я вам добре заплачу. За тисячу десятин дам тисячу карбованців“.

„Не продаємо земли на десятини, бо немаємо на це землемірів“ відповів йому старшина. „Продаємо на дні“. Даси нам тисячу своіх карбованців, і тоди вся земля твоя яку ти вспієш обійти за день. От вставай взавтра дуже раненько, бо чим скорійше вийдеш тим більше землі обійдеш“.

Другого дня, ще перед сходом сонця був Пахом на ногах. Взув добрі чоботи і взяв добру патерицю в руки. За пояс заткнув кусень чорного хліба, взяв пляшку води і пішов до старшини, якій ще спав. На похмілю так міцно заснув в тім самім кожусі що вчора получив від Пахома.

Пахом і старшина пішли з инчими башкирами на поблизький горбок, з которого видно було далеко навкруги в степ.

„Станьмо тут“—сказав старшина. „Поклади шапку на землю, а в неі поклади своіх тисячу рублів і тоді разом з сходом сонця рушай в дорогу. Але памятай, як що тілько перед заходом сонця не повернишся

на своє місце, то нічого не дістаниш, а гроші пропали...“

Пахом покивав ім головою в знак своєі згоди. Був довгий літний день і за дванадцять годин, думав що зможе дуже легко обійти сорок верст. Сорок верст в обводі— це десять верстов землі вздовж і поперек. Та-ж то в десять раз буде більше ніж то він бажав собі. Лехкою ходою пустився в дорогу. За ним іхав конем Башкир, що мав собі те на оці куди йшов Пахом, забивати палі щоб відзначити границі закупляноі землі.

Коли Пахом пройшов вже з десяток верст, поглянув на сонце і задовольняно спостеріг що сонце ще зовсім низько і не пройшло чверті своєі дороги. Він чув себе в силі, і надіявся ще захопити де скілько верст. Але він зробив так вже 15 верстов то побачив що сонце стояло майже що на полудень. Зараз же завернув на право і прискорив свій хід.

Час вже й полуднати, і Пахом радо відпочинувбе трохи, але подумав що й так часу багато згаяв абе щось перекусити. І тоді йдучи дорогою своєю, ів хліб, і напившись трохи води рушив далі, і ще пройшов дванадцят верстов, і тоді звернув на бік, бо сонце стало хилитися на захід, а сам він вчув в своіх ногах утому. Але саме коли хотів завернути, пройшов над річеньку, біля якоі з обох боків простягнулася дуже гарна лука і сіножатьв. Він ще кинувся щоб

як мога більше захопити сіножаті, а через те зробив ще скілька лишніх верст.

А тим часом сонце зробило вже три чверті своєі дороги і Пахом ледве чи зможе дойти до горбка, з якого вирушив вранці. Так далеко зайшов був. „На жаль“, простогнав Пахом—не зможу, я більш захопити, а мушу прямовати до свого горбка. Правда хочь моя частка землі трохи буде і без бока але це нічого, богато раз булоб гірше колиб я не дойшов до горбка та все втратив.

Скинув свою свиту, покинув навіть пляшку, а сам став бігти.

„Скорійше“ думав він „скорійше, пятьдесят років щастя подякують за годину напруження.

Вкіньці став так поспішливо бігти, що башкир ледве міг на коні за ним стежити.

З острахом завважив Пахом, що його тінь перед ним ставала все більшою, а горбок не зближався, Пахом немав коли оглядатися за сонцем, бо не смів і хвилинки змарнувати, але просто почував що воно своім низчим краєчком торкнулося степів на далекім небосхилі. Притиснувши кулаки до грудей біг, що є сили, аж піна виступила йому з рота, а піт так і ллявся з чола наче хтось на нього відро води вилив. Оставалося ще тілько на горбок вилізти.

Тим часом сонце майже цільком заховалося в піску далекоі пустелі, а його останній промінь в тій годині падав на верх гор-

ба, і Пахом цількoм знеможаний вийшов на самий верх, зігнувся і впав на землю доставши руками шапку з карбованцями.

„Гарно“—промовив старшина. „Ти чимало сьогодні напрацьовався, і гарний шмат земли придбав собі. Чи ти задовольняний? От ти тепер найбогатший мужик на всю околицю!“

Але мужик не відповідав. Він вже не підводився. З рота лилася кров. Він помер.

Старшина засміявся так, немовбе то сам чорт сміявся. Потім спокійно сховав гроші, і сказав до людей:

„Викопайте йому зараз тут яму. Його майно буде шість ступнів довге а в два шириною, саме тілько, скільки потрібно для кожної людини...“

Переказав Клим Поліщук.

Весняна Пісня.

(Оповідання).

В чистім небі, так ясно горить і палає одвічнеє сонце. Миготить його яскраве проміннячко на калюжах каламутноі води, блещить і переливається на хвилях річок. Дух, якийсь дух пронісся над краіною і розбудив іі до життя. Сям то там на луках зазеленіла трава, посинів ліс, затаівся в якомусь чиканню. Як врочисто в природі діється незнанна тайна того могутнього відродження, — коли разом реве аж стогне в ріках вода, коли вмить оживуть пущі й нетрі, темне Полісся одягнеться в пишні зелені шати, і при веселих піснях птаства настає воскресення того Всесильного і незнанного Бога якому немає кінця і краю. Так дивно дзвенить пісня жайворонка, як якась чарівная сопілка заливається в блакитніх вершинах, а вслід за ним лікує вся земля, і дихає вільно своіми повними грудьми... Всміхається до неі сонце... Лунає пісня мого люду, така гарна і така сумна без краю...

Мені чогось так сумно, весняна пісня мене пригноблює гнітить, і розраджує до краю. Мені чогось важко іі слухати. Я бачу своє рідне Полісся веселим, як воно вільно радуіться весною, і тішиться сонцем. А мені проте не весело. Сумно слухати пісні.

Зеленіє на що Полісся, чого з неба сяє сонечко й на що співають пташки?... люди не хотять слухати того про що гомонить Полісся, що каже весняная пісня мужика?... Роскажу вам чого мені так важко слухати теі весняноі пісні. Скажу чого мене не тішить ясне сонце, зелені рідні поля і ліси, і чого мені так не весело.

Це було не так давно; всього лиш три—штири роки. Я дуже все гарно памятаю. Тоді чогось гомонів сосновий бір, а потім пролетів вітер, буря довго крутила і ломила дерева, а темне чорне небо раптом розплакалось живучими сльозами. Гула буря, стогнав бір, плакало небо, і було якось дивно-чудно коли розійшлися хмари, і засіяло сонечко з неба. Почорнілий сніг танув на полях, і каламутні струмочки про щось розмовляючи побігли по всіх шляхах. Згодом зазеленіли моі рідні ліса, задзвеніла пісня жайворонка, загоміло і заговорило все навколо, і тоді то я почув весняную пісню. Мені було тоді так весело, я теж хотів співати, але ни зміг, бо весняну пісню співали инчі, а я мусів слухати. Наслухавшись, я зрозумів іі глубину про що була вона.

А сталось це ось як. Тоді був кінець березілля, коли я задумливо йшов до хутора де мешкав мій знайомий. По полях мов комашня заметушились люди: хто йшов бороною за плугом, а хто скородив свіжу ріллю боронами, а де котрі, поважно без ша-

пок ходили по мнягкій як пух землі і з повноі сівні розсівали яреє зерно. Але не тільки ворушилися хлібороби, вся земля движала й гомоніла в якійсь радості про світлу надію.

Під згуки веселоі пісні жайворонка наблизився я до хутора. Чарівний закуток починав віджикати, в садах зазеленіла травиця, бруньки на дереві понабрякали, в низу хутора над рікою зеленіли рясним віночком верболози. Чулася десь пісня во славу сонця, во славу його сайва, во славу вічного життя... Ось вона весняна пісня дзвенить і переливається:

„Стало сонце сияти,
А діброва палати.
Ішли дівки через двір,
На них сукні в девять піл;
Ой звідки ви дівоньки,
Ясні милі зіроньки?..“

Заливаються як срібні дзвіночки молоді дівочі голоси... Я замилувався піснею слухав ii всією істотою, коли тут зненацька думки мoi здрігнулись і полетіли в ирій як птахи сполохані. Я вчув другу пісню...

— Доле ти моя нещастливая! Головонько моя бідная! Що я почну тепер в світі Божому з дрібненькими дітками?..

Я оглянувся. Під плотом, зігнувшись збірала паліча обшарпана жінка.

— Чого ви плачите молодиця?—спитався я.

Жінка підняла злякано голову, блиснули на мене гарні карі очі, під якими чорніми плямами синіли великі темні круги. Обличя іі було худе бліде змучене.

— Чого так зажурилися, коли он вже голодаря співають. Зовсім не подоба журитися... Ось розів'ється лист, піде все в свист—промовив я.

Вона згорнула руки на перед себе з палічам, змірала мене своім змучаним поглядом, і усьміхнувшись сказала:

— Весело, хіба-ж не чули яка моя весела пісня? Співаю я... Ось на дворі весна, люди добрі вже й обсіялись, а мій чоловік і за рало не хоче взятись: одна думка тілько колиб напитися. Вже все попропивав, прогайнував всю мою працю, все життя моє запропастив... Ще в осінь запродав сіножать абе мирськи збори заплатити. Ви думаіте, що так воно й справді? Ні, він щей досі мирського збору не заплатив; бо він ще тоді як тілько попав тіі гроші, в руки, то так і пустив на вітер; три дні по хлівах валявся і до хати не з'являвсь. А я з дітками вже до Різдва свого хліба не бачимо, а ось весь час одною картопелькою та цибулькою живимось. В осени хочь був в нас хліб, та все то мій пяничка процвіндрив, розтратив. Кажуть, що на тим світі єсть якесь там пекло де мовляв грішників припікають, а я скажу що вже не тра гіршого пекла, як моє життя. Одна надія на Бога. Сусіди менше

землі мають і то живуть по люцькому, а тут хочь ти його головою об стіну бийся... Вже й сусіди нераз кажуть йому: „Що ти Давиде робиш? Схаменися!“—так де там тобі, він і не слухає. Така доля моя нещасливая! Де-ж мені тепер з дітками порадоньки шукати?.. Колись то всі свої сподіванки на свого сина покладала, бо він нас од злиднів ратував, і на світі тримав. Як мала дитина потішала я себе цим... Та не судив Бог щастя дочикати! На спочивок пішов; вороги його з'или.

Молодиця випустила з рук паліча і гірко заплакала. Брудною фартушиною витерла свої сльози що лились так рясно.

— Не плачте, бо сльози в горі не помогають. Скажіть же мені як нестало вашоі надіі, вашого сина? Казав я іі розважаючи.

Вона витерла сльози, подивилася на мене і заговорила:

— „Ось і зараз немає чим в печі пропалити, ходю та паліча збіраю по під плотами. Не було його і вторік того палива. Була холодная зима, а в хаті вікна позамерзали. „Піду в ліс, може де якого хмизу достану“ сказав синок, тай подався в ліс ще зарання. Чикала до самого вечера, а його не було, не прийшов він і вечером. Скілько я в тую нічьку перетурбовалась; і не надаремно, бо чуло моє серце горе тяжкеє. Вдосвіта щось стукнуло в вікно а коли я відчинила двері то він ввійшов до хати, і сказав тілько „мамо“, тай впав серед хати.

Я скорійше засвітила світло, та до нього: „що тобі сину?“ Кинулась до нього а він весь лежить окровавленний так плаче бідний. Я, як побачила то мало не зомлила, мало що не вмерла з великого жалю. Зогріла тоді в печі води, тай до самого ранку обмивала йому кров на грудях, і в чистеньке шмаття передягнула. А він так важко дише, а кашляне, то так кровь на устах і виступить. Другого дня мій пяничка запріг коні, тай в лікарню одвіз. Казав лікарь що поломані ребра і щось там внутрі обірвалось. Скрунув головою, тай положив його на ліжко, і залишив в лікарні. Там він сердешний і помер...

Тоді його так паньски черкеси (що ліс стерегли) нагнали, як він вязку хмизу ніс. Як помер мій синок, то комусьбе н скаржилася, але що-ж я вбога жінка зможу зробити! Тілько того що довго плакала, а тепер і плакати знесилилась... Таке наше життя, бо колиб господарь що путне булоб... Світ ось не милий тобі, а він знов щось придумав, каже: „Тут і по вік щастя не дочикаіш. Ось спродаймось та переселяймося в сібіраку той житиметься краще!..“ І ось ходить та шукає купця. А я гвалт кричатиму щоб вже люди не позволяли йому спродатись бо він і мене і діток загубить.. Краще ось під плотом співатиму своєі пісні“...

Я не зміг довше слухати весняноі пісні, і попрощавшись пішов далі.

Йшов і не милувався сяєвом сонця, не чув веселоі пісні жайворонка, а туча заходила в серце і смоктала його.

Щей досі слухаючи гомін весни, згуки весняноі пісні, зараз уявляється передо-мною постать вбогоі жінки, і я чую іі тужливу пісню.

Такіми піснями хвалить весну моє рідне Полісся.

1913 р.
м. Краснопіль.

Клим Поліщук.

Свято смерти.

Чудний, дивний хтось пронісся.
Зірки в небі загасив,—
Притаівся край узлісся,
І як сичь заголосив...

Гомін стоном розкотився,
Схвилювалися сніги,
Вмить велично хтось з'явився
І оглянув навкруги.

З криком стоном по над гаєм,
Рій примарів закрутивсь,
Заметушився з очаєм,
Над степами розстеливсь.

Хі! ха-ха!.. в хмарах регоче,
Щось як велит розпялось,—
Дух морозить, кров лоскоче,
Жахом серце обнялось.

Смерть?.. вона святкує свято,
Це іі навістний спів,
Що зганяє так завзято,
Злу отару чорніх снів.

Та надії в нас богато,—
Загремлять з над хмар громи,
Зникне сумне смерти свято,
Розійдуться чорні сни.—

1913 р.
Красновіль.

К. Поліщук.

ИЗДАНІЕ

И. Т. ГУБАНОВА.

Въ Кіевѣ на Подолѣ соб. д.

Цѣна 20 к.

Хромо. лито. типо. И.И. Чоколова Кіевъ Б. Житомирская 20. с.д.